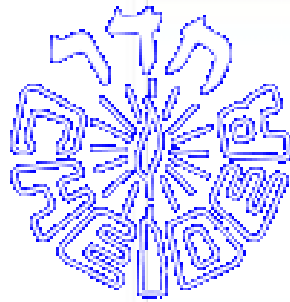


# **Werkwoordsinflectie door Hebreeuws-Nederlandstalige basisschoolleerlingen**



**Marlize Visser**

**Begeleider: dr. E. H. de Bree**

**Tweede lezer: dr. J. Verhagen**

**Werkwoordsinflectie door  
Hebreeuws-Nederlandstalige basisschoolleerlingen**

**Masterthesis Orthopedagogiek**

**Student: M. E. Visser**

**Studentnummer: 3459756**

**Begeleider: dr. E. H. de Bree**

**Tweede lezer: dr. J. Verhagen**

**Datum: juni 2012**

## Voorwoord

Deze scriptie is tot stand gekomen naar aanleiding van de vraag van mijn opdrachtgever onderzoek te doen naar de verschillen in verledentijdsinflectie, ofwel vervoeging in de verleden tijd, van werkwoorden tussen eentalige en meertalige kinderen. Onder eentaligen worden diegenen verstaan die de Nederlandse taal als moedertaal hebben en hierin communiceren. Met meertaligen worden zij bedoeld die een andere taal dan Nederlands als moedertaal hebben, maar ook de Nederlandse taal aangeboden krijgen (hetzij thuis, hetzij op school). In dit onderzoek betreffen de meertaligen Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen. Verschillende personen hebben dit afstudeerproject mogelijk gemaakt. Deze wil ik hiervoor hartelijk bedanken.

Allereerst gaat mijn hartelijke dank uit naar Elise de Bree, mijn, zoals het vaak leek, onvermoeibare begeleidster. Te allen tijde was zij bereid mail te ontvangen en op korte termijn te reageren. Als ik iets niet begreep, legde ze het me geduldig uit. Verder was ze ook altijd belangstellend, wat ik erg in haar waardeerde. Na elk gesprek dat ik met haar heb gehad, ging ik weer vol enthousiasme aan de slag. Daarbij heeft ze me geholpen bij de uitvoering van de analyses, omdat ik last kreeg van mijn polsen. Ook daar ben ik haar heel erkentelijk voor. Meijke Kolkman wil ik bedanken voor het doorlezen van mijn onderzoeksopzet en Josje Verhagen voor de feedback op mijn thesis. Tevens wil ik Ora Oudgenoeg-Paz danken. Zij heeft de moeite genomen de Nederlandse brief voor de ouders van de leerlingen over te zetten in het Ivriet.

Eveneens bedank ik het Cheider in Amsterdam, waar ik gedurende een aantal maanden het onderzoek uit heb mogen voeren. Zonder deze hulp had ik niet een zodanig interessant onderzoek gehad als wat ik nu heb mogen uitvoeren. Verder wil ik mijn lieve vriend Wilfred bedanken dat hij me deze periode gesteund en ook daadwerkelijk geholpen heeft door veel voor me te typen in verband met mijn zere polsen. Zonder hem was deze thesis absoluut niet tot dit mooie resultaat gekomen. Daarbij spreek ik mijn hartelijke dank uit richting mijn zorgzame ouders en andere lieve familieleden. Zij hebben me dit hele jaar geholpen en rust gegeven. Zonder deze interesse, liefde en bijstand was dit niet gelukt. Heel erg bedankt!

Het was voor mij een uitdaging dit onderzoek uit te voeren en ik heb met veel plezier aan dit project gewerkt. Ik hoop dat ik middels het voorwoord het enthousiasme kan overbrengen om mijn Masterthesis te gaan lezen.

Marlize Visser  
Utrecht, juni 2012

## **Inhoudsopgave**

Samenvatting	5
Inleiding	5
Methode	12
Participanten	12
Meetinstrumenten	13
Morfofonologie verledentijdsinfectie bestaande werkwoorden en pseudowerkwoorden	13
Passieve woordenschat	14
Nederlandse grammaticale vaardigheden	14
Korte termijngeheugen	14
Procedure	15
Data-analyse	15
Resultaten	16
Conclusie en discussie	17
Referenties	20
Bijlage I	23

## **Samenvatting**

Veel onderzoeken hebben zich gericht op het gebied van de verleden tijdsvorming, zowel bij Nederlandse kinderen, adolescenten en volwassenen alsook bij meertaligen. Bij meertaligen werd de ontwikkeling van verledentijdsinfectie in hun moedertaal bekeken, alsmede de ontwikkeling van infectie in een tweede taal, zoals het Nederlands. Onderzoek naar Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen komt niet voor. Daarom is onderzoek gedaan bij 24 Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen om te bezien of zij even goed verledentijdsinfectie toe kunnen passen op bestaande werkwoorden en pseudowerkwoorden als eentaligen met een normale taalontwikkeling. De resultaten laten zien dat bestaande werkwoorden significant beter worden geïnfecteerd dan pseudowerkwoorden. Tevens zijn eentalige kinderen beter in die verledentijdsinfectie dan meertalige kinderen. Verder zijn de zevenjarige kinderen significant beter in staat tot de verledentijdsinfectie van werkwoorden dan vijfjarige kinderen. Regelmatige werkwoorden worden beter geïnfecteerd dan pseudowerkwoorden, die weer beter geïnfecteerd worden dan onregelmatige werkwoorden. Ook zijn de verschillen aangetoond tussen het aantal correct geïnfecteerde pseudowerkwoorden en regelmatige werkwoorden, en de PPVT, TAlleK en DigitSpan. Bij de meertaligen correleert de TAlleK sterk met regelmatige werkwoorden en matig met pseudowerkwoorden. De PPVT laat een matig verband zien met de regelmatige en de pseudowerkwoorden. De DigitSpan correleert zwak met genoemde werkwoordtypen. Bij de eentaligen is sprake van een zeer zwakke correlatie met de regelmatige en pseudowerkwoorden in vergelijking met de PPVT. De onregelmatige werkwoorden correleren zwak met de PPVT. Verder bleek een zwakke samenhang tussen de DigitSpan en de onregelmatige werkwoorden.

*Keywords:* verledentijdsinfectie, eentaligen, meertaligen, Hebreeuws, regelmatige werkwoorden, onregelmatige werkwoorden

## **Inleiding**

Doordat verleden tijdsvorming meerdere domeinen in zich heeft, zoals syntaxis, morfologie, lexicon, fonologie en de interactie tussen deze domeinen, is hier door meerdere onderzoekers aandacht aan besteed (Rispen & De Bree, ingediend). De huidige studie onderzoekt een kenmerk van de werkwoordsmorfologie, namelijk de verledentijdsinfectie. In dit onderzoek wordt gekeken naar de verledentijdsinfectie in het Nederlands betreffende bestaande en pseudowerkwoorden bij vijf- en zevenjarige Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen. De bestaande werkwoorden zijn hierbij verdeeld in regelmatige en onregelmatige werkwoorden.

De interactie tussen morfologie en fonologie in de verleden tijdsvorming heeft veel aandacht gehad in de verwerving van het Engels. In het Engels worden namelijk de regelmatige werkwoorden vervoegd door achter de stam van het woord ‘-ed’ te zetten, bijvoorbeeld ‘work’ wordt vervoegd tot ‘worked’. Onregelmatige werkwoorden daarentegen kunnen niet afgeleid worden van de stam van het werkwoord en hebben daarom geen consistente vervoegingsvorm (Newman, Ullman, Pancheva, Waligura, & Neville, 2007; McClelland & Patterson, 2002).

De verleden tijdsvorming komt volgens Gillis en Schaerlaekens (2000) tot stand als een kind de leeftijd van tweeënhalf jaar bereikt heeft. De normale taalontwikkeling wordt door genoemde auteurs weergegeven in vier fasen, namelijk de prelinguale periode, de vroeg-linguale periode, de differentiatiefase en de voltooiingsfase. Aangezien de differentiatiefase betrekking heeft op werkwoordsinflectie, zal deze fase in deze inleiding beschreven worden. Tijdens de differentiatiefase komt de lexicale ontwikkeling in een stroomversnelling, zowel wat betreft de semantiek van woorden alsmede de morfologie. Kinderen leren in deze periode, tussen tweeënhalf en vijf jaar, zelfstandige naamwoorden te verbuigen en werkwoorden te vervoegen ofwel te inflecteren. Het gebruik van verschillende werkwoordstijden weerspiegelt de cognitieve ontwikkeling, en het groeiend tijdsbegrip en temporeel bewustzijn gaat gepaard met het spreken over het verleden en de toekomst. In de voltooiingsfase, die rond het vijfde begint en tot ongeveer het negende levensjaar duurt, is er een start van de schriftelijke taal, het leren lezen en schrijven. De woordenschat groeit, en de meest basale regels van de syntaxis en de morfologie worden beheerst. Dit betekent echter niet dat nu alle verledentijdsinflecties correct gerealiseerd worden.

Engelse onderzoeken onder kinderen tussen zes en acht jaar tonen aan dat niet alle werkwoorden op de juiste wijze geïnflecteerd worden, hetgeen kan duiden op overgeneralisatie. Hier is sprake van wanneer onregelmatige werkwoorden vervoegd worden, zoals regelmatige werkwoorden verbogen worden. Uit onderzoek van Nunes, Bryant, en Bindman (1997b) blijkt dat wanneer kinderen ‘-ed’ zetten achter een onregelmatig werkwoord of achter niet-werkwoorden, deze generalisaties indiceren dat de kinderen nog niet de basis voor de spelling beheersen. Echter, naarmate kinderen een hoger niveau hebben betreffende spelling, behalen zij eveneens een hogere score bij grammaticale taken. Omdat de spelling van de werkwoordsinflectie van de kinderen mogelijk beïnvloed kon zijn door de bekendheid met de gebruikte woorden, werd ook een experiment opgezet waar pseudowerkwoorden werden gepresenteerd. De auteurs verdeelden deze werkwoorden in regelmatige en onregelmatige werkwoorden. Dit werd gedaan aan de hand van zogenaamde buurwoorden, te

weten woorden die qua klank op bestaande werkwoorden lijken. Gedurende drie jaar werden de kinderen gevolgd en driemaal per jaar werden ze getest. Uit deze taken bleek dat de kinderen regelmatige pseudowerkwoorden vaker lieten eindigen op ‘-ed’ dan onregelmatige pseudowerkwoorden. De auteurs concludeerden hieruit dat het gebruik van ‘-ed’ als slot van een regelmatig werkwoord een morfologische spellingstrategie weergeeft. Tevens toonden de auteurs met hun onderzoeken aan dat kinderen twee typen van kennis nodig hebben om de juiste inflectie van (werk)woorden te kunnen hanteren (Nunes, Bryant, & Bindman, 1997a).

De kinderen hebben kennis nodig van de grammaticale categorie van het woord om te besluiten of het woord tot de categorie zelfstandige naamwoorden, werkwoorden of tot een andere categorie behoort en zodoende deze woorden te kunnen inflecteren. Inflectie is namelijk een onderdeel van de grammatica. Daarbij is het nodig kennis te hebben van morfemen om te kunnen omgaan met enkelvoud en meervoud (Nunes et al., 1997a). Bloom, Lifter, en Hafitz (1980) hebben in hun onderzoek bij een viertal Amerikaanse kinderen aangetoond dat de betekenis van de werkwoordsinflecties net zo belangrijk is als de kennis van het werkwoordsysteem om werkwoorden op de juiste wijze te kunnen inflecteren. Betekenis speelt een belangrijke rol, wat niet betekent dat onregelmatige werkwoorden niet geregulariseerd kunnen worden. Rispen en De Bree (ingediend) onderzochten of er verschil bestond tussen de correcte inflectie van regelmatige, onregelmatige en pseudowerkwoorden in de verleden tijd bij Nederlandstalige kinderen. De auteurs vonden een significant verschil waarbij de kinderen de hoogste gemiddelde proportiescore behaalden op de regelmatige werkwoorden, waarna de pseudowerkwoorden volgden en tot slot de onregelmatige werkwoorden. Deze bevindingen impliceren dat een juiste inflectie van pseudowerkwoorden moeilijker is dan een correcte inflectie van regelmatige werkwoorden en dat pseudowerkwoorden beter vervoegd zullen worden dan onregelmatige werkwoorden.

Op het vlak van de inflectie vindt ontwikkeling plaats betreffende bestaande werkwoorden. In het Nederlands wordt de verleden tijd van regelmatige werkwoorden gevormd door ‘-te’ of ‘-de’ achter het werkwoord te plakken (snoopte, rende). Inflectie vereist het kunnen maken van een verleden tijdsvorm, het waarnemen van een verschil tussen de ‘t’ en ‘d’, en het verwerven van de voorwaarden en onregelmatige werkwoorden voor het plakken van een ‘-te’ of ‘-de’ achter het betreffende werkwoord. Ook typerend voor inflectie is dat de vorm van het woord wordt veranderd en niet de categorie, want het blijft een werkwoord (Van Oostendorp, 1996). Een voorbeeld hiervan, onderscheiden van andere mogelijke inflecties, is dat de werkwoordsstam ‘val’ een goede vorm is. Echter, in de zin ‘Hij val’ dient het laatste woord geïnflecteerd te worden tot ‘Hij valt’ in de tegenwoordige tijd of

in de verleden tijd ‘Hij viel’. Een ander kenmerk van inflectie is dat het op alle elementen van de juiste categorie toegepast kan worden, ook op pseudo(werk)woorden (Van Oostendorp, 1996). Bij het leren van niet-bestaande zelfstandig naamwoorden speelt de fonotactische probabiliteit een rol, wat inhoudt dat sommige klankstructuren vaker voorkomen dan andere. Hoe vaker een klankstructuur voorkomt, des te beter is de inflectie van pseudowoorden met die klankstructuur (Storkel, 2001; Messer, Leseman, Boom, & Mayo, 2010). Storkel (2003) concludeert uit zijn onderzoek dat fonotactische probabiliteit eveneens een rol speelt bij het leren van werkwoorden. Verder komt uit ditzelfde onderzoek naar voren dat morfologische cues belangrijk zijn voor het leren van werkwoorden. Ural, Yuret, Ketrez, Koçbaş, en Küntay (2009) geven aan dat met name de frequentie van deze morfologische cues, hoe vaak een werkwoord voorkomt, van betekenis is bij het leren van werkwoorden. Uit onderzoek van Marchman (1997) blijkt dat werkwoorden die minder vaak worden gebruikt in de spontane taal vaker incorrect worden geïnflecteerd, wat vooronderstelt dat bestaande werkwoorden beter geïnflecteerd worden dan pseudoworkwoorden.

Ook onderzoek van Vosters (2007) toont het belang van frequentie aan. De auteur verrichtte onderzoek onder eerste- en tweedejaarsstudenten, waarvan de ene helft Vlaamssprekend en de andere helft Nederlandssprekend, en concludeerde dat de mate van frequentie een belangrijke rol speelt bij de regularisatie van onregelmatige werkwoorden in het Nederlands. De participanten dienden laagfrequente werkwoorden, zoals ‘kijven’ te inflecteren in de verleden tijd. Hieruit werd duidelijk dat de studenten de onregelmatige werkwoorden in de verleden tijd veelal regulariseerden, wijzend op morfologische nivellering ofwel overgeneralisatie van werkwoorden. Bij kinderen in de leeftijd van twee tot vijf jaar treedt ook veelvuldig overgeneralisatie op (Gillis & Schaerlaekens, 2000). Het verschil tussen de studenten uit Vosters’ onderzoek en tussen twee- tot vijfjarige kinderen is het volgende. De studenten dienden werkwoorden te inflecteren die laagfrequent waren en kinderen inflecteren allerhande werkwoorden. Van overgeneralisatie is sprake wanneer de regel behorend bij zwakke, regelmatige werkwoorden toegepast wordt op de sterke werkwoorden bij de verwerving van verledentijdsvormen. Bijvoorbeeld ‘zwem’ wordt dan ‘zwemde’ in plaats van ‘zwom’. Op deze manier vindt de foutieve werkwoordsinflectie plaats.

Ernestus en Baayen (2001) beschrijven hoe het correcte proces van werkwoordsvervoeging verloopt: een werkwoord wordt vervoegd met ‘-te’ wanneer de stam eindigt op een stemloze obstruent. Bijvoorbeeld de infinitief ‘maken’, waarbij de stam eindigt op een stemloze medeklinker (‘maakĸ’), wordt vervoegd in de verleden tijd tot ‘maak-te’. De overige regelmatige werkwoorden worden vervoegd met ‘-de’. Te denken valt aan ‘aaien’,



waarbij de stam niet eindigt op een stemloze consonant ('aa<sub>i</sub>'). Dit wordt vervoegd tot 'aa<sub>i</sub>-de'. Onregelmatige werkwoorden in het Nederlands hebben geen consequente vervoegingsvorm en kunnen bovendien niet middels een vaststaande regel tot stand worden gebracht. Ernestus en Baayen (2003) deden vervolgonderzoek door na te gaan hoe de verledentijdsinflectie zou zijn bij pseudowerkwoorden. De participanten neigden in het onderzoek '-te' achter de stam van het werkwoord te zetten wanneer de meerderheid van fonologische buurwoorden op stemloze obstruenten eindigden. Onder buurwoorden worden bestaande werkwoorden verstaan, die qua (eind)klank lijken op de doelwoorden betreffende stemhebbende of stemloze obstruenten. De studenten kozen voor '-de' wanneer de meerderheid van fonologische buurwoorden eindigden op stemhebbende obstruenten. Buurwoorden blijken namelijk een rol te spelen bij de inflectie van woorden (Nunes et al., 1997a). Hoe bekender het woord, hoe vaker het correct geïnflecteerd wordt (Vosters, 2007).

Tevens blijkt tussen het achtste en tiende levensjaar een aanzienlijke ontwikkeling plaats te vinden met betrekking tot de spelling van de verledentijdsinflectie. De auteurs hebben aan de hand van hun onderzoek voorondersteld dat rond de genoemde leeftijd de ontwikkeling betreffende het onderscheid tussen regelmatige en onregelmatige werkwoorden wordt voortgezet. Daaruit wordt duidelijk dat in die jaren deze spellingpatronen worden gegeneraliseerd naar de juiste grammaticale categorie en dat er nauwelijks sprake meer is van onjuiste inflecties (Nunes et al., 1997a). Rispens en De Bree (ingediend) hebben naar de verledentijdsinflecties betreffende mondelinge taal gekeken en een significant verschil aangetoond tussen vijfjarige kinderen en kinderen rond de acht jaar. De oudere kinderen hadden beduidend meer correcte inflecties hadden dan de jongere kinderen. Verder werd uit dit onderzoek duidelijk dat regelmatige werkwoorden beter geïnflecteerd worden dan onregelmatige. Tevens heeft Marchman (1997) met zijn onderzoek bewezen verklaard dat hoe ouder de kinderen, des te minder fouten zij maken in de vervoeging van werkwoorden. Ook Marchman, Plunkett, en Goodman (1997) hebben in hun onderzoek laten zien dat er een ontwikkeling plaatsvindt betreffende de verwerving van werkwoorden. In dit onderzoek betrof het de onregelmatige werkwoorden. Op basis van de bovenstaande onderzoeken, wordt de verwachting gewekt dat de oudere kinderen in dit onderzoek meer werkwoorden correct zullen inflecteren in de verleden tijd dan de jongere kinderen. Vermoedelijk zal ook een verschil te zien zijn in correcte inflecties betreffende regelmatige en onregelmatige werkwoorden.

Naast dat het belangrijk is te weten wat de normale ontwikkeling is van morfologie, is het ook goed om te bezien hoe deze ontwikkeling verloopt in geval van een

taalontwikkelingsstoornis (TOS) of een tweedetaalverwerving. In dit onderzoek moet duidelijk worden of er een verschil is tussen eentalige kinderen met een normale taalontwikkeling en tweetalige kinderen met een taalachterstand. Het is namelijk een bekend gegeven dat kinderen met een taalachterstand of TOS fouten maken bij werkwoordsinflectie in de verleden tijd. Daarom is ook meerdere malen onderzoek verricht naar de taalverwerving van kinderen en volwassenen met een taalachterstand of TOS. Onder anderen Rispens en De Bree (ingediend) verrichtten onderzoek bij Nederlandssprekende kinderen zonder taalstoornis en Nederlandssprekende kinderen met een primaire TOS. Er werd bekeken of deze kinderen de juiste allomorfen ('-te' of '-de') hanteerden om een woord correct in de verleden tijd uit te kunnen spreken. Hieruit bleek dat vijf- en zevenjarige kinderen zonder taalstoornis een allomorf hanteerden aan de hand van de juiste fonologische context. Eveneens speelde de frequentie van de betreffende werkwoorden een rol bij de juiste vervoeging van het werkwoord. Hoe hoogfrequentier het woord was, des te hoger de correctscore was. Deze bevinding bleek ook op te gaan voor de onderzochte kinderen met een primaire TOS. Niet alleen voor kinderen met een TOS gelden deze moeiten met inflecties. Ook meertalige kinderen blijken hier moeite mee te hebben, wat onderzoek van Paradis en Crago (2000) heeft uitgewezen. Deze auteurs verrichtten onderzoek naar het verschil tussen kinderen met een primaire TOS en meertalige kinderen in vergelijking met een controlegroep, namelijk kinderen met een normale taalontwikkeling. Hiernaar werd onderzoek verricht, omdat beide onderzoeksgroepen problemen lijken te hebben met inflectie. Spontane spraak werd bij deze onderzoeksgroepen en controlegroep geanalyseerd en beoordeeld op zaken als werkwoordsinflectie en temporele bijwoorden. Blijkens genoemd onderzoek hebben meertaligen vergelijkbare moeite met de morfosyntaxis als kinderen met een primaire TOS.

Interessant is de vraag of dit voor alle meertaligen gezegd kan worden. Op dit moment zijn wereldwijd al meer meertalige dan eentalige kinderen. Onderzoek naar meertaligheid vindt dan ook steeds meer plaats, om inzicht te krijgen in de mechanismen die betrokken zijn bij succesvolle meertalige verwerving. Onderzoek van Paradis (2010) wijst uit dat kinderen die twee talen leren, meer variabiliteit in hun input ervaren dan eentalige kinderen. Een van beide talen wordt over het algemeen vaker aangeboden; de input van beide talen is namelijk zelden in balans. De frequentie waarin een taal aangeboden wordt, blijkt invloed te hebben op de taalontwikkeling. Uit meerdere onderzoeken is naar voren gekomen dat tweetalige kinderen achterblijven in hun tweede taal in vergelijking met eentalige leeftijdgenoten. Ook blijkt dat meertaligen met dezelfde problemen te maken hebben wat betreft verledentijdsinflectie van onregelmatige werkwoorden als eentaligen (Vosters, 2007). Paradis

(2010) toont met haar onderzoek aan dat hoe vaker een kind wordt blootgesteld aan een taal, hoe beter het kind de taal beheerst. Verder blijkt dat de inflectie van regelmatige werkwoorden beter wordt gedaan dan de inflectie van onregelmatige werkwoorden. Een interessant gebied voor onderzoek blijft de morfologie, waar onder andere gekeken wordt naar het verschil tussen regelmatige en onregelmatige (werk)woorden. Dit onderzoek richt zich op meertalige kinderen, die zowel Nederlands als Ivriet spreken. Regelmatigheid en onregelmatigheid van werkwoorden zijn daarbij interessante factoren, evenals de toepassing van morfologie die afhankelijk is van onder andere het geheugen.

Vele onderzoeken betreffende werkwoordsinflectie hebben zich gericht op Engelstalige kinderen. Slechts enkele onderzoeken zijn uitgevoerd bij Hebreeuwstalige kinderen. Onderzoek naar Hebreeuwse en Nederlandse tweetaligheid komt nog niet voor, terwijl deze talen juist veel van elkaar verschillen. Ivriet, de taal die de kinderen uit dit onderzoek als moedertaal leren, is morfologisch complex: het heeft een diepe orthografie en ook een complex systeem van morfofonologische variatie (Gillis & Ravid, 2003). Berent, Pinker en Shimron (2002) hebben onderzoek gedaan naar de regelmatigheid en onregelmatigheid van mannelijke zelfstandig naamwoorden in het Ivriet. De auteurs tonen aan dat (complexe) zelfstandig naamwoorden niet simpelweg verdeeld kunnen worden in regelmatig of onregelmatig (zoals gebruikelijk in het Ivriet). Aangezien een woord diverse aspecten in zich heeft, dient per aspect benoemd te worden of dit regelmatig dan wel onregelmatig is. Afhankelijk van het schenden van de regel voor het desbetreffende aspect moet blijken of dit aspect regelmatig of onregelmatig is. Vervolgens dient dit in het geheugen opgeslagen te worden (Berent et al., 2002). Het geheugen speelt dus, naast de frequentie en het leren van patronen, ook een rol bij inflectie.

Komend tot een meer specifieke benadering van dit onderzoek is het onontbeerlijk te weten hoe de werkwoordsinflectie plaatsvindt in de taal van de onderzoeksgroep. Wat betreft de werkwoorden in het Ivriet: die worden, in tegenstelling tot het Nederlands, zowel in de verleden als in de toekomstige tijd vervoegd op basis van persoon, enkelvoud of meervoud en geslacht (Hacohen & Schegloff, 2006). Vanwege deze andere vorm van inflectie is de verwachting in dit onderzoek dat Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen meer moeite hebben met het vervoegen van Nederlandse werkwoorden dan hun leeftijdgenoten met Nederlands als moedertaal. Gillis en Ravid (2003) lijken dit echter te weerleggen, omdat zij hebben geconcludeerd in hun onderzoek dat een aantal moeilijkheden voor Hebreeuwstalige kinderen geen problemen opleverden, in tegenstelling tot Nederlandstalige kinderen voor wie deze moeilijkheden wel een probleem vormden.

Het is waardevol dat wordt gekeken hoe de tweedetaalverwerving van Hebreeuwstalige kinderen verloopt. Deze Masterthesis richt zich op meertalige kinderen met een normale taalontwikkeling, in de basisschoolleeftijd, met het Ivriet als moedertaal. Gekeken zal worden naar de verleden tijdsvorming. Uit dit onderzoek moet blijken of deze doelgroep even goed in staat is de regelmatige en onregelmatige werkwoorden te inflecteren volgens de Nederlandse morfologie als dat eentalige kinderen, met een normale taalontwikkeling, dit doen. Dit zal worden onderzocht door de participanten Nederlandse, bestaande en pseudowerkwoorden aan te bieden die zij in de verleden tijd dienen te zetten.

De vraagstelling behorende bij deze Masterthesis luidt als volgt: In hoeverre bestaat er verschil tussen meertalige en eentalige kinderen in de basisschoolleeftijd betreffende werkwoordsinflectie in de verleden tijd?

Deze vraag is opgedeeld in onderstaande subvragen.

1. In hoeverre bestaat er verschil betreffende verledentijdsinflectie van Nederlandse werkwoorden per leeftijdsgroep, taalgroep en werkwoordstypen?

Hypothese: Eentalige kinderen hebben minder moeite met het inflecteren van werkwoorden dan meertalige kinderen. Verder is de verwachting dat zowel eentalige als meertalige kinderen uit de middenbouw beter in staat zijn de werkwoorden correct te inflecteren dan kinderen uit de onderbouw. Ook zullen vermoedelijk de bestaande werkwoorden beter geïnflecteerd worden dan de pseudowerkwoorden door beide taalgroepen. Voor beide groepen wordt voorondersteld dat zij de regelmatige werkwoorden beter zullen inflecteren dan de onregelmatige werkwoorden.

2. In hoeverre is de score op de verledentijdsinflectie van pseudo-, regelmatige en onregelmatige werkwoorden te relateren aan de Nederlandse woordenschat, de Nederlandse grammaticale vaardigheden, en aan het verbale korte termijngeheugen?

Hypothese: Er bestaat een sterke samenhang tussen de score op de verledentijdsinflectie van pseudo- en regelmatige werkwoorden in vergelijking met de scores op de woordenschattaak en de Nederlandse grammaticale vaardigheden.

## **Methode**

### **Participanten**

Twee groepen Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen namen deel aan dit onderzoek, namelijk vijf- en zesjarigen uit groep 1 en 2 van de onderbouw (12 kinderen, 7 jongens, 5 meisjes, in de leeftijd van 5;0 tot en met 6;4 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 5;6 jaar) en zeven- tot

negenjarigen uit groep 4 en 5 van de middenbouw (12 kinderen, 6 jongens, 6 meisjes, in de leeftijd van 7;3 tot en met 8;0 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 7;8 jaar. In totaliteit hebben 24 kinderen uit de groepen 1, 2, 4 en 5 meegedaan. Bovengenoemde groepen zijn vergeleken met data betreffende eentalige kinderen, verzameld door Rispens en De Bree (ingediend). Deze controlegroep bestond uit 40 vijfjarige kinderen (25 jongens, 15 meisjes, gemiddelde leeftijd 5;4 jaar), en 39 zeven- en achtjarige kinderen (16 jongens, 23 meisjes, gemiddelde leeftijd 7;9 jaar). Zowel de onderzoeksgroep als de controlegroep had, voor zover bekend, geen cognitieve of emotionele stoornissen, zoals ADHD, dyslexie of autisme. Daarbij was er sprake van een normale schoolontwikkeling. Tevens waren er geen problemen met het gehoor of de visus. De controlegroep bestond uit kinderen van drie verschillende basisscholen, gesitueerd in het noorden en midden van Nederland.

### **Meetinstrumenten**

Om de inflectie van werkwoorden in de verleden tijd te onderzoeken is gebruikgemaakt van twee taken van Rispens en De Bree (ingediend), waarvan de eerste zich richtte op bestaande werkwoorden en de tweede op niet-bestaande ofwel pseudowerkwoorden.

#### **Morfofonologie verledentijdsinflectie bestaande werkwoorden en pseudowerkwoorden.**

De eerste verledentijdsinflectietaak bestond uit regelmatige en onregelmatige werkwoorden, waarvan de helft hoog- en de andere helft laagfrequent was. Twaalf regelmatige werkwoorden en acht onregelmatige werkwoorden zijn geselecteerd op basis van lexicale frequentie. Om de werkwoorden goed met elkaar te kunnen vergelijken, hadden alle werkwoorden in de infinitieve vorm een MKMKM-structuur. Een voorbeeld van een item was: vissen. Het kind zag een foto van een jongen die aan het vissen was. Vervolgens klonk er een vrouwelijke stem, die zei: 'vissen'. Daarna herhaalde de testleider de infinitief en aansluitend werd de zin voorgelezen. 'vissen. Deze jongen houdt van vissen. Elke dag vist hij. Gisteren ook. Wat deed hij gisteren? Gisteren.....(hij ook).' De participanten moesten de verleden tijd genereren. In dit geval diende de leerling te zeggen 'viste' of te antwoorden met een zin: 'Gisteren viste hij ook'. Maximum te behalen score was twintig. De werkwoordvormen en de onregelmatige verleden tijdvormen zijn te vinden in Bijlage I.

Bij de tweede verledentijdsinflectietaak werden de verleden tijden van zestien pseudowerkwoorden, verdeeld in hoge en lage fonotactische probabilliteit, bevraagd. De kinderen kregen een afbeelding te zien en een vrouwelijke stem noemde een infinitief.

Bij de pseudowerkwoorden kregen de kinderen een afbeelding te zien en noemde de computer de infinitief. Daarna herhaalde de testleider dit werkwoord en noemde zij enkele

zinnen die dit werkwoord bevatte. Bijvoorbeeld: ‘norren. Dit diertje vindt het leuk om te norren. Elke dag nort hij. Gisteren ook. Wat deed hij toen? Gisteren...(hij ook)’ Het was de bedoeling dat de verleden tijd gegenereerd werd, dus dat het kind antwoordde: ‘Gisteren norde hij ook.’ Ook werd volstaan met alleen het werkwoord te noemen. Deze taak, met een maximum te behalen score van zestien, was eveneens gemaakt in PowerPoint. Zie Bijlage I voor een overzicht van de woorden.

**Passieve woordenschat.** Om het Nederlandse taalbegrip bij de leerlingen na te gaan, is gebruikgemaakt van de Nederlandse versie van de Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT) (Schlichting, 2005). Bij deze test krijgen de kinderen een woord te horen, waarna ze uit vier plaatjes de juiste afbeelding moeten kiezen. Er bestaat een voldoende beoordeling uit 2006 door de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) via cotandocumentatie.nl. De normen en de begripsvaliditeit worden als voldoende beschouwd, de criteriumvaliditeit als onvoldoende wegens het ontbreken van onderzoek. De kwaliteit van het testmateriaal, de kwaliteit van de handleiding en de betrouwbaarheid zijn beoordeeld met goed. Maximum te behalen ruwe score is 204. De gemiddelde ruwe score die werd behaald was 73,6 voor de vijfjarigen, 93,9 voor de zevenjarigen en 83,8 in totaliteit.

**Nederlandse grammaticale vaardigheden.** Om te kunnen beoordelen hoe kinderen zinnen kunnen vormen, is gekozen voor afname van de Taaltoets Alle Kinderen (TAlleK), onderdeel Zinsvorming (Verhoeven & Vermeer, 2001). Dit onderdeel is bedoeld voor kinderen van 4;0-9;0 jaar en heeft tot doel inzicht te krijgen in de woord- en zinsstructuren die de leerlingen kunnen gebruiken. De testleider zegt een zin, waarna het de bedoeling is dat het kind de zin zo goed als mogelijk nazegt. Een ruwe score van maximum twintig punten is te behalen. De COTAN-beoordeling via cotandocumentatie.nl van de TAlleK dateert uit het jaar 2007 en heeft een goede beoordeling gekregen. De volgende elementen zijn als goed beoordeeld: de kwaliteit van de handleiding, normen, betrouwbaarheid, begrips- en criteriumvaliditeit. De kwaliteit van het testmateriaal is als voldoende beoordeeld. De gemiddelde ruwe score die werd behaald was 23,6 voor de vijfjarigen, 32,7 voor de zevenjarigen en 28,1 in totaliteit.

**Korte termijngeheugen.** Om een indruk te krijgen van het korte termijngeheugen, werd de DigitSpan afgenomen. Dit is een subtest van de Wechsler Intelligence Scale (WISC-III) (Kort, Schittekatte, & Dekker et al., 2005). De DigitSpan bestaat uit twee onderdelen, namelijk cijferreeksen voorwaarts en cijferreeksen achterwaarts. Bij het eerste onderdeel kreeg de leerling getallen te horen die hij na moest zeggen. Het aantal cijfers nam toe tot er tot twee keer achter elkaar een fout gemaakt werd bij hetzelfde aantal cijfers. Het tweede onderdeel hield in dat de testleider getallen opnoemde, welke de leerling in omgekeerde

volgorde moest nazeggen. Ook hier werd de getallenreeks uitgebreid tot er twee keer een fout werd gemaakt bij hetzelfde aantal getallen. Maximum te behalen score was 30. De gemiddelde score die de vijfjarige kinderen behaalden was 8,3, voor de zevenjarigen 11,5 en in totaliteit 9,9.

### **Procedure**

Aan de ouders is een brief geschreven, zowel in het Nederlands als in het Ivriet<sup>1</sup>, waarin het onderzoek werd uitgelegd. Wanneer ouders niet mee wilden werken aan het onderzoek, konden zij dit aangeven en werden de bijbehorende kinderen uitgesloten. Dit betrof een viertal kinderen. Bij de kinderen die aan het onderzoek meededen, werd de Nederlandse versie van de PPVT afgenomen, vervolgens werden de items betreffende de inflectie van de werkwoorden middels de computer doorlopen. Daarna werd de Zinsvormingstaak van de TAlleK afgenomen ter beoordeling van de grammaticale vaardigheden afgenomen. Tot slot de DigitSpan voor het korte termijngeheugen. De betreffende antwoorden werden genoteerd en direct of later gescoord. Naderhand zijn de gemiddelde proportie correctscores vergeleken met de controlegroep.

### **Data-analyse**

De onderzoekshypothesen zijn middels een T-test, correlatieanalyses en/of herhaalde metingen ANOVA met een normaalverdeling getoetst.

### **Resultaten**

De resultaten voor de bestaande werkwoorden zijn afzonderlijk geanalyseerd voor de bestaande en de pseudowerkwoorden. De bestaande werkwoorden zijn gesplitst in twee groepen, namelijk regelmatige en onregelmatige werkwoorden. Tabel 1 laat de gemiddelde proportiescore van de correct geïnflecteerde werkwoorden in de verleden tijd zien, verdeeld in zowel eentalige en meertalige kinderen als vijf- en zevenjarige kinderen. Uit de statistische analyse, waarin de taalgroep als tweesubjectsfactor en de werkwoordstypen als withinsubjectsfactoren zijn aangemerkt, blijkt dat er sprake is van een effect van de taalgroep: de eentalige kinderen behalen bij alle werkwoordstypen een hogere gemiddelde proportie correctscore dan de meertalige kinderen. Genoemd verschil is significant  $F(4,310) = 0.5$ ,  $p .041$ . Tevens blijkt een effect van werkwoordstype:  $F(114,384)$ ,  $p < .001$ ; de *pairwise comparisons* geven weer dat regelmatige werkwoorden de hoogste gemiddelde proportie correctscores opleveren, waarna de scores op de pseudowerkwoorden volgen en tot slot die op

---

<sup>1</sup> Met dank aan Ora Oudgenoeg-Paz die de moeite heeft genomen de Nederlandse brief over te zetten in het Ivriet.

de onregelmatige werkwoorden. De bijbehorende p-waarden zijn allen:  $p < .001$ . De analyse laat verder zien dat er geen interactie is tussen de taalgroep en het werkwoordstype.

Voorts is middels een onafhankelijke T-toets gekeken naar eventuele verschillen tussen de taalgroepen betreffende de jonge kinderen en de oudere kinderen. Deze analyse is uitgevoerd, zodat op die manier bekeken kon worden of de taalgroepen gelijk zouden zijn in leeftijdsopbouw, want zodoende zou vergelijking op verledentijd mogelijk zijn. Zowel bij de vijfjarige kinderen als bij de zevenjarige kinderen bleken geen significante verschillen aanwezig in leeftijd tussen de eentalige en Hebreeuwsmeertalige groep (respectievelijk  $p .663$  en  $p .728$ ).

Uit de herhaalde metingenanalyse met de leeftijdsgroep als tweensubjectsfactor en de werkwoordstypen als withinsubjectsfactoren, is naar voren gekomen dat een significant verschil bestaat in leeftijd ( $F(6,232) = 0.9, p .021$ ), waarbij de zevenjarige kinderen hogere gemiddelde proportie correctscores halen bij alle werkwoordstypen dan de vijfjarige kinderen, hetgeen te vinden is in Tabel 1. Uit de gepaarde vergelijkingen blijkt een effect van werkwoordstype  $F(49,604) = 4.3, p < .001$ . De gemiddelde proportie correctscore op de regelmatige werkwoorden is het hoogst. Daarna volgen de pseudowerkwoorden en tot slot de onregelmatige werkwoorden. Deze resultaten kwamen naar voren in de *pairwise comparisons*, de bijbehorende p-waarden zijn allen:  $p < .001$ . Uit de resultaten blijkt geen interactie te bestaan tussen leeftijdsgroep en gemiddelde proportie correctscore per werkwoordstype:  $F(2,628) = 0.2, p = .083$ . Ook blijkt uit deze analyse een interactie-effect tussen werkwoordstype, leeftijdsgroep en taalgroep:  $F(3,967) = 0.4, p = .021$ .

Tabel 1

*Gemiddelde proportiescores van correct geïnflecteerde bestaande regelmatige werkwoorden, bestaande onregelmatige werkwoorden en pseudowerkwoorden in de verleden tijd per taalgroep en leeftijdsgroep*

Taalgroep	Eentalig				Meertalig			
	Vijfjarigen		Zevenjarigen		Vijfjarigen		Zevenjarigen	
<b>Regelmatig</b>	M .74	SD .23	M .82	SD .25	M .53	SD .43	M .90	SD .11
<b>Onregelmatig</b>	M .08	SD .12	M .32	SD .27	M .07	SD .10	M .17	SD .23
<b>Pseudo</b>	M .53	SD .29	M .69	SD .32	M .38	SD .34	M .58	SD .28



Tot slot zijn de correlatiewaardes betreffende de samenhang tussen de verleden tijdscore en de Nederlandse woordenschat (PPVT), de Nederlandse grammaticale vaardigheden (TAlleK), en het verbale korte termijngeheugen (DigitSpan) bekeken. Bij de meertaligen correleert de grammatica sterk met regelmatige werkwoorden en matig met pseudowerkwoorden (respectievelijk  $r .74, p < .001$  en  $r .60, p .002$ ). Het korte termijngeheugen correleert zwak met zowel de regelmatige werkwoorden als met de pseudowerkwoorden (respectievelijk  $r .46, p .025$  en  $r .44, p .034$ ). De woordenschat laat een matig verband zien met de regelmatige en de pseudowerkwoorden (respectievelijk  $r .60, p .002$  en  $r .54, p .006$ ). De overige variabelen vertonen geen samenhang.

Bij de eentaligen correleert het korte termijngeheugen zwak met de onregelmatige werkwoorden ( $r .38, p .016$ ). Wat betreft woordenschat: deze heeft een zeer zwakke correlatie met zowel de regelmatige werkwoorden alsmede met de pseudowerkwoorden (respectievelijk  $r .25, p .027$  en  $r .23, p < .001$ ). De onregelmatige werkwoorden tonen een zwak verband aan met de woordenschat. De overige variabelen correleren niet.

### **Conclusie en discussie**

Met dit onderzoek is gekeken naar verschillen tussen Nederlandstalige en Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen in de leeftijdscategorie van vijf tot acht jaar betreffende verledentijdsinflectie van werkwoorden. De vraag behorend bij dit onderzoek richtte zich op of een mogelijk verschil in de Nederlandse morfofonologie en grammatica wat betreft verledentijdsinflectie van werkwoorden tussen de Nederlandstalige en Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen. Wanneer er namelijk verschil blijkt te zijn, is het goed voor de school waar het onderzoek is uitgevoerd, hier notie van te nemen, zodat nog meer geïnvesteerd kan worden in de Nederlandse taal op dit gebied. Op termijn zullen deze kinderen dan misschien geen significante verschillen vertonen met de controlegroep.

Aan de hand van onderzoek van Paradis (2010), en Gillis en Schaerlaekens (2000) is de hypothese opgesteld dat eentalige kinderen minder moeite hebben met het inflecteren van werkwoorden in de verleden tijd dan meertalige kinderen. De auteurs toonden met hun onderzoeken namelijk aan dat tweedetaalverwervers meer input van taal krijgen dan eentaligen. Echter, beide talen zijn vaak niet in balans, wat inhoudt dat de tweede taal vaak achterblijft in vergelijking met de moedertaal. Verder hebben Hacohen en Schegloff (2006) vermeld in hun onderzoek dat werkwoorden in het Ivriet vervoegd worden op basis van persoon, enkelvoud of meervoud en geslacht. Dit is in tegenstelling tot Nederlandse werkwoorden, welke op een geheel andere wijze vervoegd worden, namelijk de regelmatige

werkwoorden met ‘-te’ of ‘-de’ en de onregelmatige zonder vaststaande regel. De resultaten van dit onderzoek hebben de hypothese bevestigd dat de eentalige kinderen significant betere verledentijdsinflectieresultaten behaalden dan de meertalige kinderen. Dit kan komen door de verschillen in inflectie tussen het Hebreeuws en Nederlands, maar kan ook te maken hebben met het feit dat een tweede taal vaak meer moeite kost dan de moedertaal.

De volgende hypothese had betrekking op de leeftijd. De verwachting was dat kinderen uit de middenbouw meer werkwoorden correct zouden inflecteren in de verledentijd dan de kinderen uit de onderbouw. Deze hypothese werd geformuleerd op basis van onderzoek van Rispens en De Bree (ingediend). Deze auteurs keken onder andere naar het verschil in verledentijdsinflecties van werkwoorden tussen vijfjarige kinderen en kinderen rond de acht jaar. Zij hebben hiermee een significant verschil gevonden: de oudere kinderen inflecteerden aanzienlijk meer werkwoorden correct dan de jongere kinderen. Onderzoek van Marchman (1997) heeft uitgewezen dat oudere kinderen minder fouten maken met betrekking tot werkwoordsinflecties dan jongere kinderen. De aanname die op basis van genoemde onderzoeken is geformuleerd, is bewaarheid, zoals te zien is in de resultaten. Dit resultaat kan gezien worden als een bevestiging van de hypothese. Om deze hypothese echter meer kracht bij te zetten, is het nodig dat er een grotere onderzoeksgroep komt.

De derde vooronderstelling richtte zich op het verschil tussen bestaande werkwoorden en pseudowerkwoorden, en het verschil tussen regelmatige, onregelmatige en pseudowerkwoorden. Deze hypothese werd gebaseerd op onderzoek van Rispens en De Bree(ingediend) die het bewezen achtten dat, Nederlandstalige kinderen de regelmatige werkwoorden gemiddeld het meest correct inflecteerden. Daarna volgden de pseudowerkwoorden en tot slot vloeide hieruit voort dat de onregelmatige werkwoorden het lastigst te inflecteren waren voor de onderzoeksgroepen. De hypothese is bewaarheid en dezelfde uitkomsten blijken ook te gelden ook voor de Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen uit dit onderzoek. Een verklaring voor het feit dat pseudowerkwoorden beter geïnflecteerd worden dan onregelmatige werkwoorden, is dat deze pseudowerkwoorden vervoegd konden worden op basis van het patroon met ‘-te’ en ‘-de’.

Verder is onderzoek verricht naar het verschil tussen regelmatige en onregelmatige werkwoorden. Op basis van onderzoek van Vosters (2007) werd de verwachting gewekt dat kinderen minder moeite zouden hebben met regelmatige dan met onregelmatige werkwoorden. Onregelmatige werkwoorden worden namelijk niet vervoegd aan de hand van een vastgestelde regel. Vosters (2007) heeft geconcludeerd uit zijn onderzoek dat eentaligen evenveel moeite hebben met onregelmatige werkwoorden als meertaligen. Regelmatige

werkwoorden blijken gemakkelijker te vervoegen, omdat hiervoor een vaststaande regel geldt. Ook deze hypothese klopte, wat erop kan wijzen dat onregelmatige werkwoorden überhaupt lastiger zijn dan regelmatige. Aan de andere kant zou het ook mogelijk kunnen zijn dat de kinderen deze regelmatige werkwoorden die zijn getoetst vaker horen dan de onregelmatige. Om dat na te gaan, zou aan het kind van tevoren gevraagd moeten worden of ze het woord kennen en gebruiken.

Tot slot is in dit onderzoek naar de relatie gekeken van de verschillende werkwoorden in vergelijking met de Nederlandse woordenschat, de Nederlandse grammaticale vaardigheden en het verbale korte termijngeheugen. Onderzoek toont significant verschil aan tussen de scores op de Nederlandse woordenschattoets en de inflectie van regelmatige en pseudowerkwoorden. Een zeer zwakke correlatie werd gevonden bij de scores op de Nederlandse woordenschat en inflectie van onregelmatige werkwoorden (Rispen & De Bree, ingediend). Om deze reden werd verwacht dat ongeveer dezelfde uitkomsten zouden gaan gelden voor dit onderzoek met meertalige kinderen. Wat betreft de Nederlandse grammaticale vaardigheden werd gesteld dat de scores hierop een samenhang zouden vertonen met de werkwoordsinflectie, omdat inflectie een onderdeel is van de grammatica. Naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek is de hypothese gesteld dat een samenhang zal bestaan tussen de scores op de verledentijdsinflectie van pseudo- en regelmatige werkwoorden in vergelijking met de scores op de Nederlandse woordenschattoets en de test betreffende Nederlandse grammaticale vaardigheden. Ook deze hypothese is middels het onderzoek bevestigd. De bevindingen impliceren voor de taalverwerving dat, zoals in anderstalige onderzoeken gebleken is, ook bij Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen van vijf en zeven jaar de Nederlandse taal op het gebied van werkwoordsvervoeging in de verleden tijd achterloopt in vergelijking met eentalige, in dit geval Nederlandstalige, kinderen.

Naar aanleiding van dit onderzoek staat een aantal zaken ter discussie. Allereerst dient opgemerkt te worden dat de onderzoeksgroep uit een zodanig kleine groep personen bestond dat de gegevens uit dit onderzoek niet gegeneraliseerd kunnen worden naar alle meertaligen. Daarnaast richtte dit onderzoek zich specifiek op Hebreeuws-Nederlandstalige kinderen. Dit betekent dat het onderzoek niet gegeneraliseerd kan worden naar anderstalige kinderen en aangezien het onderzoek kinderen betrof, mag dit niet zomaar doorgetrokken worden naar volwassenen. Het zou mooi zijn als dit onderzoek uitgebreid wordt. Allereerst is een grotere steekproef van belang in verband met de representativiteit. Meerdere scholen zouden benaderd kunnen worden of kinderen zouden op een andere manier gerekruteerd kunnen worden. Aan dit onderzoek hebben alleen kinderen uit de onder- en middenbouw meegedaan.

Het zou interessant zijn om te zien of de verschillen blijven tussen een- en meertaligen of dat deze naarmate de kinderen ouder worden niet meer significant zijn. Hierbij valt ook te denken aan tieners, adolescenten en volwassenen. Tevens is ook interessant om te kijken naar de verschillen tussen beide talen, dus het Hebreeuws en het Nederlands om op die manier verklaringen te kunnen geven van de resultaten. Een andere mogelijkheid om dit onderzoek uit te breiden, is door anderstaligen dan Hebreeuws-Nederlandse kinderen te laten participeren in het onderzoek. Verder is het goed om te kijken of er verschil is in inflectie tussen bestaande hoog- en laagfrequente werkwoorden.

Met dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de Nederlandse taal bij de onderzoeksgroep minder beheerst wordt op het gebied van verledentijdsinflectie in vergelijking met de controlegroep. Op basis hiervan kan als tip meegegeven worden richting de school extra te investeren in de Nederlandse taal op het gebied van werkwoordsinflectie.

### Referenties

- Berent, I., Pinker, S., & Shimron, J. (2002). The nature of regularity and irregularity: Evidence from Hebrew nominal inflection. *Journal of Psycholinguistic Research*, 31(5), 459-502.
- Bloom, L., Lifter, K., & Hafitz, J. (1980). Semantics of verbs and the development of verb inflection in child language. *Language*, 56(2), 386-412.
- COTAN documentatie (2006). Verkregen op 15 juni 2012, via [http://www.cotandocumentatie.nl.proxy.library.uu.nl/test\\_details.php?id=149](http://www.cotandocumentatie.nl.proxy.library.uu.nl/test_details.php?id=149)
- COTAN documentatie (2007). Verkregen op 15 juni 2012, via [http://www.cotandocumentatie.nl.proxy.library.uu.nl/test\\_details.php?id=68](http://www.cotandocumentatie.nl.proxy.library.uu.nl/test_details.php?id=68)
- Schlichting, L. (2005). *Handleiding Peabody Picture Vocabulary Test-III-NL*. Pearson Assessment and Information B.V.
- Ernestus, M., & Baayen, H. (2001). Choosing between the Dutch past tense suffixes –te and –de. *Linguistics in the Netherlands*, 77-88.
- Ernestus, M. T. C., & R. H. Baayen (2003). Predicting the unpredictable: Interpreting neutralized segments in Dutch. *Language*, 79(1), 5-38.
- Ernestus, M., & Baayen, H. (2004). Analogical effects in regular past tense production in Dutch. *Linguistics*, 42(5), 873-903.
- Gillis, S., & Ravid, D. (2003). Fonologie, morfologie en leren spellen: Een crosslinguïstisch

- psycholinguïstisch onderzoek. In G. de Schutter & S. Gillis (Eds.), *Fonologische kruispunten*, 199-231.
- Gillis, S., & Schaerlaekens, A. (2000). *Kindertaalverwerving. Een handboek voor het Nederlands*. Groningen: Martinus Nijhoff Uitgevers.
- Hacohen, G., & Schegloff, E. A. (2006). On the preference for minimization in referring to persons: Evidence from Hebrew conversation. *Journal of Pragmatics*, 38(8), 1305-1312.
- Kort, W., Schittekatte, M., Dekker, P. H., Verhaeghe, P., Compaan, E. L., Bosmans, M., & Vermeir, G. (2005). *WISC-III NL: Handleiding en verantwoording*. London: The Psychological Corporation.
- Marchman, V. (1997). Children's productivity in the English past tense: The role of frequency, phonology, and neighbourhood structure. *Cognitive Science*, 21, 283-304.
- Marchman, V., Plunkett, K., & Goodman, J. (1997). Overregularization in English plural and past tense inflectional morphology: A response to Marcus (1995). *Journal of Child Language*, 24(3), 767-779.
- McClelland, J. L., & Patterson, K. (2002). Rules or connections in past-tense inflections: what does the evidence rule out? *Trends in Cognitive Sciences*, 6(11), 465-472.
- Messer, M. H., Leseman, P. P. M., Boom, J., & Mayo, A. Y. (2010). Phonotactic probability effect in nonword recall and its relationship with vocabulary in monolingual and bilingual preschoolers. *Journal of Experimental Child Psychology*, 105(4), 306-323.
- Newman, A. J., Ullman, M. T., Pancheva, R., Waligura, D. L., & Neville, H. J. (2007). An ERP study of regular and irregular English past tense inflection. *NeuroImage*, 34(1), 435-445.
- Nunes, T., Bryant, P., & Bindman, M. (1997a). Learning to spell regular and irregular verbs. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 9, 427-449.
- Nunes, T., Bryant, P., & Bindman, M. (1997b). Morphological spelling strategies: Developmental stages and processes. *Developmental Psychology*, 33(4), 637-649.
- Paradis, J. (2010). Bilingual children's acquisition of English verb morphology: Effects of language exposure, structure complexity, and task type. *Language Learning*, 60, 651-680.
- Paradis, J., & Crago, M. (2000). Tense and temporality: A comparison between children learning a second language and children with SLI. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 43, 834-847.
- Rispens, J. E., & De Bree, E. H. (under review). Past tense productivity in Dutch children with and without SLI: The role of morpho-phonology and frequency. *Journal of Child Language*.

- Storkel, H. L. (2001). Learning new words: Phonotactic probability in language development. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 44(6), 1321-1337.
- Storkel, H. L. (2003). Learning New Words II: Phonotactic Probability in Verb Learning. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 46(6), 1312-1323.
- Ural, A. E., Yuret, D., Ketrez, F. N., Koçbaşı, D., & Küntay, A. C. (2009). Morphological cues vs. number of nominals in learning verb types in Turkish: The syntactic bootstrapping mechanism revisited. *Language and Cognitive Processes*, 24(10), 1393-1405.
- Van Oostendorp, M. (1996). *Tongval, hoe klinken Nederlanders?* Amsterdam: Prometheus.
- Verhoeven, L., & Vermeer, A. (2001). *Taaltoets Alle Kinderen. Diagnostische toets voor de mondelinge vaardigheid Nederlands bij kinderen van groep 1 tot en met 4*. Arnhem: Cito.
- Vosters, R. (2007). *Past tense regularization in Dutch. A synchronic investigation of social and cognitive variables (Master's thesis)*. Faculty of Arts. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

## Bijlage I

Regelmatig	Verleden tijd	Onregelmatig	Verleden tijd	Pseudo	Verleden tijd
Kauwen	Kauwde	Liegen	Loog	Lummen	Lumde
Maken	Maakte	Lopen	Liep	Dappen	Dapte
Likken	Likte	Kijken	Keek	Homen	Hoomde
Bakken	Bakte	Vragen	Vroeg	Moepen	Moepte
Hollen	Holde	Klimmen	Klom	Luunen	Luunde
Horen	Hoorde	Trekken	Trok	Dieken	Diekte
Duwen	Duwde	Knijpen	Kneep	Wauken	Waukte
Boren	Boorde			Wommen	Womde
Kussen	Kuste			Rakken	Rakte
Pakken	Pakte			Guipen	Guipte
Bellen	Belde			Pirren	Pirde
Vissen	Viste			Norren	Norde
				Nikken	Nikte
				Daanen	Daande
				Vuppen	Vupte
				Reumen	Reumde